

Monarkin och illusionerna

24/1

Stig Ahlgren har alldeles rätt i att Karusellfasonerna går för långt, särskilt gäller detta det senaste påhittet om husfaderns arbetsplikt i dag och de idiotiska uttalandena av herr Hamberg om att de personer som inte följer parollerna skall ertappas och offentligt brännmärkas. När politiker och annat känt folk instämmer i dessa fänigheter är det rimligen i föreställningen om att de därigenom blir humorister. Om hotelserna från herr Hambergs sida att använda telefon eller personliga besök för att kontrollera hur det går till i hemmen realiserar, hoppas man att vederbörande blir avsnästa eller utkastade; fjollet bör ha sina gränser.

Artiklar i Aftontidningen och Arbetaren har tagit upp frågan om monarkins avskaffande. Utgångspunkten är att vi har en gammal kung och en minderårig tronföljare; tillfället är lämpligt, säger man, för att äntligen göra sig av med denna underliga utväxt på demokratin. Det finns många förnuftiga anmärkningar i de båda artiklarna. Där finns också ett och annat som är minst sagt larvigt, som då man uttrycker oro för att tronföljaren, om han bestiger tronen i unga år, skall kasta oss i krig liksom Karl XII och Gustav IV Adolf. I själva huvudfrågan är en debatt väl påkallad.

Att den person som åtminstone formellt är statschef utses genom arv är från demokratiska värderingar uppenbarligen en orimlighet. Det går inte längre att försvara systemet med tron på kungadömet av Guds nåde. Den moderna monarkismen, med Charles Maurras som främste teoretiker och med föreställningen om kungen som statsintressets upphöjda målsman, har likaledes gjort intellektuell bankrutt, även om den i förtunnad form återfinns i slarviga hyllningsartiklar. Kungen skall inte vara ledare, han skall tjänstgöra som personlig symbol för landet och som ordnare av regeringsväxlingar, medan makten ligger hos regering och riksdag och valjare. Det populära argumentet mot republik, att det är så besvärligt med presidentval, duger inte; det skälet drabbar USA och i någon mån Frankrike — ehuru det självfallet inte är på något sätt väsentligt ens i fråga om dessa länder — men det har ingen som helst tillämpning exempelvis i fråga om Schweiz.

Varför har vi då monarki? Det mest berömda försöket att försvara kungadömet — under godtagande av parlamentarismen — gjordes av engelsmannen Walter Bagehot för över åttio år sedan. Det har sitt intresse att fastslå att denne från våra synpunkter ytterligt konservativa (ehuru till det liberala partiet anslutne) författare resonerade med en kärv öppenhet som sällan återfinns i nutidens svenska debatt. Hans huvudtanke är att monarkin passar primitivt folk; den ger den oreflekterade en konkret bild av staten och är ett centrum för upptåg och roande skvaller. "Den erbjuder något begripligt åt den tanketomma massan... En familj på tronen är något som väcker intresse. Ingen känsla kunde vara barnsligare än den engelska entusias-

men vid prinsens av Wales giftermål... Kvinnorna — åtminstone hälften av mänskligheten — bryr sig femtio gånger mera om ett äktenskap än om en ministär... Ett furstligt giftermål är en lysande upplaga av en ständigt inträffande händelse, och därför fängslar det mänsklighetens massa... Så länge det mänskliga hjärtat är starkt och det mänskliga förståndet svagt kommer alltså monarkin att vara stark." De andra skäl Bagehot anför är av samma art eller anknyter till den då rådande situationen i England. Det blir en religiös helgd över en monarkisk styrelse, skriver han; drottningen är huvudpersonen inom den engelska societeten; flera engelska monarker har varit dygda och "vi har kommit att tro att det är naturligt att ha en dygdig suverän". Karl Staaff åberopar och citerar Bagehot och antyder liksom denne att med en stigande upplysning monarkin blir överflödig.

Aktörerna vid de tillställningar då illusionerna konkretiseras är efter all sannolikhet bestämda av liknande tankar. Inte blott respekten för överheten, utan det sunda förnuftet förbjuder oss att tro att de i Rikssalen uppställda herrarna känner den fläkt av helighet och höghet som en gång gav en inre sanktion åt dylika ceremonier. De tror att de uppbygger och roar andra, något annat är väl inte möjligt; det är fråga om teater, tråkig men fin teater, för de närvarande och främst för de massor som genom pressen får vara med i andra hand.

siffrorna vid exempelvis kungliga bröllop och begravningar gör den saken klar. Och det är, kan med rätta sägas, en i det hela oskyldig förströelse det här gäller; i sakens natur ligger att nyheterna i regel blir menlösa och idylliska; om de människor som ser och läser om dessa ting påverkas på något sätt, är det väl snarast i riktning mot ett slags slö dygdighet, som i varje fall inte är samhällsfarlig. Även avsatta monarker, liksom filmstjärnor, är "nyheter" i speciell grad.

En risk finns naturligtvis, som vid all illusionism, att leken skall bli allvar. Just därför att monarken tjänstgör om symbol, står utanför partierna, utanför striden, upphöjes hans egenskaper; det blir naturligt att skildra honom som personifikationen av allt gott, som den äkta svensk vilken svenskarna fantiserar om i sånger och festal. Det uppstår, som Rickard Sandler yttrade vid 1944 års socialdemokratiska partikongress, "ganska devota föreställningar om att det är någon särskild art av högre visdom som utstrålar från kungamaktens sida". En fara är att monarken tror sig vara denna idealgestalt och därför kallad att leda, att han i en servil omgivning och i den nöjesfattiga och nöjeslystna massa som i

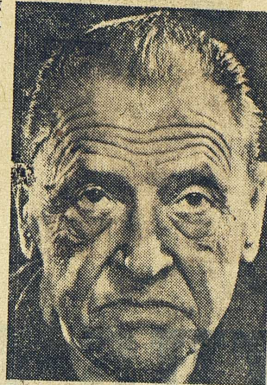
kungliga evenemang har en bilig teater tror sig se ett folk som väntar på ett ord från ovan. En fara är att omgivningen, den personliga och den politiska, skall paralyseras av myten och bli inte bara uppvaktande, utan eftergiven och lydaktig. Vårst är den fara som består i att stora folkgrupper i ett beträngt läge skall ta högtidsfraserna för realitet och, som det hette i hela landet vid kungens uttalande under vinterkriget 1940, i kungliga ord se "kungsord".

Att dessa faror finns vet vi av erfarenhet senast från det andra världskriget och från skandalerna efter Gustaf V:s död. För närvarande vore det absurt att spåra något sådant. Den nuvarande monarkens detaljintresse och plikttrohet döljer förvisso inga oroande aspirationer. De fetaste fraserna är diskrediterade; en paradoxal konsekvens av Haijbyaffären är att den avlidne kungens statsklohet är mindre propagerad än tidigare. Det är svårt att tänka sig att inom överskådlig framtid några risker av större betydelse kan komma från det monarkiska systemet.

Hur står partierna och folket till statsskicket? Är det rimligt att börja en aktion för en ändring av regimen, såsom de först berörda artiklarna hävdar?

Somerset Maugham

SKICKLIG, läsbar, en duktig hantverkare, det är ord som Maugham ofta använt som självkaraktäristik. De verkar anspråkslösa, men är det knappast. En konstnär skall främst vara kunnig i sitt yrke, inte förkunna eller hetsas av en tro eller ett nytt perspektiv på livet, menar Maugham. Detta program kan föras tillbaka till ungdomsårens upplevelse av determinism och meningslöshet, enligt memoarena ("The Summing Up") förmedlad av författare som Darwin, Spencer, bröderna Goncourt och Maupassant. Maugham kan räknas till den stora grupp av 1800-tals idealister som knäcktes av insikten att vad de lärt sig och litat på var illusioner. Men det kan likaväl sägas att Maugham saknar det drag av storhet som kunnat utnyttja pessimismen och den kvarstående mänskliga medkänslan; han blev torr, cynisk och någon gång generat sentimental. Den bok som skildrar själva brytningen ("Of Human Bondage") är en stor passionshistoria, en av de mest betydande engelska romanerna från början av seklet. Tillverkningen av böcker och skådespel blev sedan allt snabbare och tekniskt kompetentare. Några av romanerna och novellerna är lysande i sin konstfärdighet och precision; vad som saknas är just den lidelse som Maugham underkänner, och man frågar sig varför han skriver så ivrigt. Bakom det perfekta hantverket skymtar en man

Till Somerset Maughams åttiårsdag, som infaller på måndagen, har hans engelska förlag utgivit ett rikhaltigt men nyckfullt urval av hans romaner.

med intelligens, tolerans, förtärlighet och generositet — litet för behärskad eller hämmad eller begränsad. Som producent av trivsamt läsning för lugna dagar är Maugham kanske främst i världen jämte Simenon.

Till åttiårsdagen har Heinemanns förlag utgivit valda romaner av Maugham i tre band (45 shilling). Underligt nog är "Of Human Bondage" inte med i samlingen.

HERBERT TINGSTEN